

[SEKTÖR]

YABANCI YATIRIMLAR SAĞLIK SEKTÖRÜNÜ BÜYÜTÜYOR

SON 5 YILDA YÜZDE 4.6 BÜYÜYEN DÜNYA İLAÇ PAZARINA ORANLA YÜZDE 30 BÜYÜYEN TÜRKİYE, SEKTÖRÜN YABANCI OYUNCULARININ ODAK NOKTASI OLDU. YENİ SATIN ALIMLARLA BİRLİKTE 10 YIL İÇERİSİNDE İLAÇ SEKTÖRÜ ÜZERİNDEN EKONOMİYE 5 MİLYAR DOLARLIK YABANCI SERMAYE GİRİŞİ BEKLENİYOR

Duygu Sayiner / duygu.sayiner@platinonline.com

Türkiye ilaç endüstrisindeki modern fabrikaların tarihi, 1950'li yıllardaki sanayileşme dönemine dayanıyor. İlerleyen yıllarda çıkarılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile yabancı şirketlerin temsilcilikler yerine kendi tesisleriyle bu pazara girmeye başladıkları görülüyor. O günlerden bugünlere de sektörde pek çok büyük çaplı satın alımlar ve birleşmeler yaşandı. Son dönemde yaşanan hareketliliğin geçmişi ise 2000'li yıllara dayanıyor. O zamandan itibaren gerçekleşen birleşmeler ve satın almalara şu örnekleri göstermek mümkün: İbrahim Etem Ulagay İlaç Sanayi bundan 10 yıl önce hisselerini İtalyan ilaç firması Menarini Group'a satmıştı. Yine aynı sene Fako İlaç, 63 milyon dolar karşılığında Actavis Grubu'na satılmıştı. 2006 yılında Taymed, Şahin İlaç, Biofarma, Münir Şahin İlaç ve Deva Holding'in satış işlemleri olmuştu. Son olarak da Türkiye'nin en büyük ilaç üreticilerinden Mustafa Nevzat'ın yüzde 95.6'sı, ABD'li ilaç şirketi Amgen tarafından 700 milyon dolara satın alındı. Dünyadaki örnekler arasında da önemli birleşmelerin olduğu göze çarpıyor. Örneğin, Pfizer ve Wyeth, Sanofi ve Bayer, GlaxoSmithKline ve Beecham...

Son 20 yılın sosyo-ekonomik dinamiklerine bakıldığında Türkiye'nin kentleşmiş nüfusuyla global arenadaki etkili oyuncular içerisinde yer aldığı görülüyor. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti, sağlığı en büyük odak noktalarından biri olarak belirledi ve öncelikli iş olarak sağlıkta dönüşüm programını başlattı. Sağlık reformu ve özel sektör yatırımları sonucunda Türkiye'nin sağlık harcaması 2006'da 30 milyar dolar seviyesine çıktı. Frost&Sullivan'ın araştırmasına göre bu oran ikiye katlanarak 2015 yılında 63 milyar dolar düzeyine ulaşacak. Türkiye'de son yıllarda yapılan yerli ve yabancı özel yatırımlarda da gözle görülür bir artış yaşanıyor. Yapılan araştırmada yer alan bilgilere göre yabancı yatırımcıların gözünde Türkiye, git-tikçe 'yeni ve sıcak' fırsatlar pazarı haline gelirken, 2010'dan sonra GE ve Siemens gibi birçok önemli sağlık firmasının Türkiye operasyonlarını, Doğu Avrupa, Ortadoğu ve Afrika bölgelerinin yönetim merkezi tayin ettiklerine dikkat çekiliyor. Diğer yandan özel hastanecilik tarafında yabancı birleşme ve satın almalar hızla artıyor. Malezya'nın en büyük sağlık gruplarının Türkiye'de Acıbadem Sağlık Grubu ile birleşmesinin bunun en son ve çarpıcı örneklerinden biri olduğu vurgulanıyor.

TÜRKİYE OLUMLU SİNYALLER VERİYOR

TÜRKİYE'NİN DE GELİŞMEKTE OLAN PAZARLAR ARASINDA YER ALMASINA RAĞMEN YATIRIM TERCİHLERİNDE NİTELİK VE NİCELİK OLARAK GERİDE KALDIĞINI SÖYLEYEN İLAÇ ENDÜSTRİSİ İŞVERENLER SENDİKASI GENEL SEKRETERİ TURGUT TOKGÖZ, SEKTÖRÜN YABANCI YATIRIMLARI HAKKINDA DA ÖNEMLİ AÇIKLAMALARDA BULUNUYOR

Dünya ilaç pazarının, yüzde 80'ini, Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya pazarları oluşturuyor. Ancak artık bu pazarlar, büyümeyi tetikleyen ana oyuncu konumlarını kaybetmeye başladı. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 'pharmerging' adı verilen gelişmekte olan ilaç pazarlarının önemi ve büyümeye olan etkisi artıyor. Bunun temel nedeni ise bu ülkelerde milli gelirin büyümesi, sağlık hizmetlerine erişimin artması ve kalitenin yükselmesi. Türkiye'nin de gelişmekte olan pazarlar arasında yer almasına rağmen yatırım tercihlerinde nitelik ve nicelik olarak geride kaldığını söyleyen İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası Genel Sekreteri Turgut Tokgöz, sektöre yönelik şu değerlendirmelerde bulunuyor: "Gelişmekte olan ilaç pazarlarına yönelik gerçekleştirilen ve 413 katılımcı tarafından yanıtlanan bir anketin sonucuna göre Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye ilaç pazarları arasında fırsat sunan ülkeler. Ancak Türkiye bu sıralamada en sonuncu sırada yer alıyor. Gelişmekte olan bir pazara yönelik iş geliştirme kararlarını etkileyen en önemli etkenler sorulduğunda ise yüzde 34.9 ile büyüyen ekonomi, yüzde 22.3 ile ilaç endüstrisine yönelik olumlu politikalar ilk iki sırada görülüyor. Özellikle ikinci başlıkta Türkiye olumlu sinyaller veriyor."

YATIRIMCILAR GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN PEŞİNDE

Turgut Tokgöz, sektöre olan yabancı sermaye girişiyle ilgili şu açıklamalarda bulunuyor: "Gelişmiş ülkelerdeki büyümenin durması, gelişmekte olan ülkelerde artan nüfus, kamu sağlık hizmetlerinde ve ilaca erişimde iyileşme ve ortalama yaşam süresindeki yükselme gibi faktörler nedeniyle yatırımcıların, dünya genelinde gelişmekte olan ülkelere olan ilgisi devam ediyor. Köklü firmalarımızın satın alındığını ve yabancı firmaların ülkemizde pazar payı elde ettiğini görüyoruz. Aslında bu tür satın almalarda, ülkemize sermaye girişi olmakla birlikte, orta ve uzun vadede yaratılan katma değer önemli bir kısmının yurtdışına transfer edildiği gerçeği yadsınmamalı. Türkiye'ye yapılan yabancı yatırımlar değerlendirilirken, diğer ülkelere göre miktarının ve niteliğinin dikkate alınması doğru olacaktır."

İLAÇ ENDÜSTRİSİ İŞVERENLER SENDİKASI GENEL SEKRETERİ
TURGUT TOKGÖZ

"İLAÇ FİRMALARI AR-GE YAPMALI"

Hedeflerini, 2023 yılında dünyanın önde gelen ilaç üreticilerinden ve ihracatçılarından biri konumuna gelmek olarak belirleyen Turgut Tokgöz, sektörün geleceğiyle ilgili şunları söylüyor: "Bu vizyonumuz doğrultusunda, 2011 yılı sonunda hazırladığımız 'Türkiye İlaç Endüstrisinin Küreselleşmesi için Devlet ile Ortak Yol Haritası' başlıklı rapor ile stratejik bir yaklaşımla yakalayabileceğimiz küresel rol tarif edildi. Endüstrimizde, uzun yıllara dayanan uluslararası kalite standartlarında üretim deneyimi mevcut. Kaliteli insan gücü ve yüksek teknoloji ile gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek potansiyele sahip olan endüstrinin ürünleri, Avrupa Birliği başta olmak üzere 135 ülkeye ihraç ediliyor. İlaç endüstrimiz, 2023 yılında ihracatın ithalata karşılama oranını yüzde 80 seviyelerine yükseltmeyi amaçlıyor. Bu doğrultuda 2012 yılında eczacılık ürünleri ihracatı önceki yıla göre yüzde 17 artarak 662 milyon dolar oldu. İthalat ise yüzde 15 daralarak 3 milyon 996 bin dolara geriledi. Bunun sonucunda, eczacılık ürünlerinde dış ticaret açığı 2011 yılındaki 4.1 milyar dolardan 2012'de 3.3 milyar dolara inerken, ithalatın ihracatı karşılama oranı yüzde 12.1'den yüzde 16.6'ya iyileşme gösterdi. İlaç firmalarının üretim ve Ar-Ge yatırımları yaparak yeni ürünler ortaya koyması, küresel rekabette geri kalmaması ve dış ticaret dengesine olumlu yönde katkı sağlayan bir endüstri haline gelebilmesi için öncelikle tüm diğer sektörler gibi hak ettiği kârlılığı elde etmesini sağlayacak fiyatlandırma ve geri ödeme politikaları uygulanmalıdır."

**"İLAÇ ENDÜSTRİSİ
2023 YILINDA
İHRACATIN İTHALATI
KARŞILAMA
ORANINI YÜZDE
80 SEVİYELERİNE
YÜKSELTMEYİ
AMAÇLIYOR. BU
DOĞRULTUDA ATILAN
ADIMLAR OLUMLU
SONUÇLAR VERİYOR
VE BU RAKAMLARA
DA YANSIYOR"**

YATIRIMCILARIN CAZİBE MERKEZİ...

DÜNYANIN EN BÜYÜK İLAÇ PAZARLARI ABD, AVRUPA VE JAPONYA'DA BÜYÜME HIZI YAVAŞLARKEN, TÜRKİYE'NİN DE ARALARINDA BULUNDUĞU GELİŞMEKTE OLAN PAZARLAR HALEN BELLİ BİR ÖLÇEKTE BÜYÜME POTANSİYELİNE SAHİP. BU DA YENİ YATIRIMLAR SÖZ KONUSU OLDUĞUNDA TÜRKİYE İÇİN BİR FIRSAT ORTAMININ VARLIĞINA İŞARET EDİYOR

Son yıllarda artan kişi başına gelir, sağlık konusunda bilinç düzeyinin yükselmesi, yaşlanmaya başlayan nüfusla birlikte artan kronik rahatsızlıklar, tedavi hizmetlerine erişimin ciddi ölçüde genişletilmesi ve yaygınlaştırılması gibi hususlar ilaç sektörünün önemli dinamikleri arasında yer alıyor. Türk ilaç sektörünün artan sağlık ihtiyaçlarına paralel olarak belirli bir ölçekte büyüme kaydettiğini ve sağlık hizmetlerine erişimde ciddi bir artış yaşandığını söyleyen Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği Başkanı Güldem Berkman konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunuyor: "Bu büyüme ağırlıklı olarak volüm bazında gerçekleşirken, değer bazında sektörün ciddi bir daralma yaşadığını da söylemek mümkün. Mevcut koşullar her ne kadar ciddi bir daralmayı işaret etse de, Türkiye'nin atılacak reform adımlarıyla mevcut potansiyelini özellikle ilaç Ar-Ge'si alanında global ölçekte yatırımları çekecek şekilde değerlendirmek mümkün. Türkiye bölgesel bir merkez olma yolunda atacağı adımlarla yatırımcılar için de bir cazibe merkezi olma özelliğini koruyacak."

SEKTÖR STRATEJİK ÖNEME SAHİP

Çokuluslu ilaç şirketleri, komşumuz olan ülkelerdeki faaliyetlerini Türkiye üzerinden bağlantı kurarak geliştirmeyi tercih ediyor. Güldem Berkman, bu durumun Türkiye için nasıl bir fırsat yaratacağı konusunda şunları söylüyor: "İlaç sektörü, dünyada yüksek katma değer yaratan, ulusal ve uluslararası rekabetin yoğun olduğu stratejik öneme sahip bir sektör. 2023 vizyonu çerçevesinde ülkemizin potansiyelini gerçekleştirmek için en önemli kaynağın tüm sektörlerde olduğu gibi ilaç sektöründe de yenilikçilik olduğuna inanıyoruz. Yenilikçiliği teşvik eden, şeffaf, öngörülebilir politikalar oluşturulursa ve sürdürülebilir bir sistem kurulması için yapısal reformlar gerçekleştirilirse, Türkiye yakın bir gelecekte ilaç sektörü için bölgesel bir üs haline gelebilecek potansiyele sahip. Nitekim bugün baktığımızda çok sayıda şirketin Türkiye'yi yönetim üssü konumuna getirdiğini görüyoruz. Türkiye'nin inovasyon kapasitesini artıracak reformlarla bilimsel altyapısını güçlendirmesi, araştırma kuruluşlarının altyapı ve kaynak imkanlarının geliştirilmesi, Ar-Ge yatırımlarının desteklenmesi ve fikri mülkiyet haklarının etkin biçimde korunma-

"TÜRKİYE GLOBAL AR-GE YATIRIMLARI VE ÇALIŞMALARINDA CİDDİ BİR ATILIM YAPABİLECEK VE ÖNEMLİ BİR FARK YARATABİLECEK. ÜLKEMİZİN LOJİSTİK VE EKONOMİK ÜSTÜNLÜĞÜNÜN BU DURUMU AVANTAJA ÇEVİRMESİ SÖZ KONUSU OLABİLİR"

ARAŞTIRMACI İLAÇ FİRMALARI DERNEĞİ BAŞKANI
GÜLDEM BERKMAN

sı ile bu alanda gerekli ortamın sağlanması önemli. Bu adımlar atıldıktan sonra Türkiye, global Ar-Ge yatırımları ve çalışmalarında ciddi bir atılım yapabilecek, önemli bir fark yaratabilecek. Türkiye'nin, bölgedeki lojistik, politik ve ekonomik üstünlükleri ile bölgesel lider kimliğini yatırımlarda da gerekli ivmeyi sağlayarak ciddi bir avantaja çevirmesi söz konusu olabilecek."

TÜRKİYE'DE BÜYÜME POTANSİYELİ VAR

Günümüzde ilaç sektöründeki büyüme, gelişmiş ülkelere doğru kayıyor. Berkman, bu durumun Türkiye'deki sektörü nasıl etkileyeceği hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarıyor: "Son yıllarda dünyanın en büyük ilaç pazarları olan ABD, Avrupa ve Japonya'da büyüme hızı yavaşlarken, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan pazarlar, artan yaşlanan nüfus ve kronik hastalıklar nedeniyle nispeten halen belli bir ölçekte büyüme potansiyeline sahip. Bu da yeni yatırımlar söz konusu olduğunda Türkiye için bir fırsat ortamının varlığına işaret ediyor. Bu konuda AİFD olarak hazırladığımız 'Vizyon 2023 Raporu' ile Türkiye ilaç sektörü için ihracat odaklı 3 temel hedef belirledik: Bunlar, 'Temel ve Klinik Araştırma Yetkinliği ile Hizmet İhracatı', 'Üretim Yetkinliği ile Ürün İhracatı' ve 'Yönetim Merkezi Olma ve Hizmet İhracatı' olarak ön plana çıkıyor. Bu başlıklarda özetlenebilecek mevcut fırsatların değerlendirilmesinin, ülkemiz ekonomisi ve hastalarımızın yeni tedavilere erişimi için umut verici olacağını düşünüyorum."

SEKTÖRÜN GELECEĞİNİ NELER BEKLİYOR?

DELOITTE TÜRKİYE SAĞLIK VE İLAÇ ENDÜSTRİSİ LİDERİ GÜLER HÜLYA YILMAZ'A GÖRE SAĞLIK TURİZMİNİN YANI SIRA GEN TEKNOLOJİSİ, TELE-TIP UYGULAMALARI VE KİŞİYE GÖRE İLAÇ-TEDAVİ GİBİ ALANLARI KAPSAYAN BİYOTEKNOLOJİ, SAĞLIK SEKTÖRÜNÜN YENİ YILDIZLARI OLACAK

Yeni satın almalarla 10 yıl içinde ilaç sektörü üzerinden ekonomiye 5 milyar dolarlık yabancı sermaye girişi bekleniyor. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

Özellikle orijinal ilaç üretip satan firmalardan piyasaya yeni girecek olanlar daha da fazla maliyet baskısı ve rekabetle karşı karşıya kalacaklar. Ancak öte yandan, yeni yatırımcılar için cazip yatırım ve vergi teşvikleri de getirildi. 2012 yılının Haziran ayında getirilen yeni teşvikler sayesinde 'öncelikli yatırım alanları' olarak belirlenen 'biyoteknolojik ilaç üretimi yatırımları', 'onkoloji ilaçları üretimi yatırımları' ve 'kan ürünleri üretimi' alanlarında çalışan firmaları satın alanlar veya bu faaliyet alanlarına girerek yatırım yapanlar yatırım projelerinin Sağlık Bakanlığı'nca onaylanması halinde ciddi teşviklerden yararlanabilecekler. Türkiye nüfus ve gelecek vaat eden talep potansiyelinin yanı sıra, Avrupa ile Ortadoğu arasında sağlam bir köprü olarak giderek güçlenen pozisyonu ile sağlık sektöründe yatırım için cazip bir ülke konumuna geldi. Dolayısıyla, öncelikli yatırım ve Ar-Ge faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla yatırım yapan hem yerli hem de yabancı sermaye için cazip fırsatlar var. Ancak ilaçta fiyat düzenlemeleri nedeniyle piyasaya giren yeni oyuncularla rekabetin daha da artarak devam edeceğini düşünüyorum.

► **Son zamanlarda ilaç firmalarının biyoteknoloji şirketleri ile işbirliğine gittiği görülüyor. Bu şirketlerle olan ortaklıklarda ne amaçlanıyor?**

Son yıllarda gerek moleküler biyoloji gerekse gen teknolojisi alanlarında kaydedilen büyük gelişmeler sonucu, bu iki alan sinerjik bir biçimde birleşerek giderek daha fazla önem kazanan 'biyoteknoloji' uzmanlaşma alanını ortaya çıkardı. Teknolojinin ana hedefi insan sağlığını ve yaşam kalitesini garanti altına almak olmalı. Birkaç örnek vermek gerekirse; biyoteknoloji alanındaki en önemli projelerden olan 'İnsan Genomu Projesi' gelecek yıllarda hem tıp alanında hem de ilaç sektöründe çok önemli gelişmelere yol açacak bir proje. Gen ve protein çalışmaları, hastalıkların moleküler bazda sebeplerine inmede ve dolayısıyla kişiye özel tedavi yaklaşımları bulunmasında önemli katkılar sağlıyor. Keza 'nanoteknoloji' alanındaki

gelişmeler sayesinde, bir metrenin yaklaşık yüz milyonda biri kadar çok küçük mikro izleme aletleri geliştirilmesi, bu aletlerin insan damarlarına yerleştirilmesi ve dolaştıkları damarlardan çeşitli sağlıkla ilgili parametreleri takip edebilmeleri ve gene bu tip aletlerle yapılabilecek mikro müdahalelerle bazı patolojik durumların düzeltilmesi mümkün olabilecek. Dolayısıyla, ilaç firmalarının geleceğinin biyoteknolojide olduğunu söylemek yanlış olmaz. İşte bu nedenle pek çok ilaç firması biyoteknoloji şirketleri ile işbirliği yapmaya büyük önem veriyor. Büyük ilaç firmaları biyoteknoloji alanında faaliyet gösteren şirketleri satın alarak bünyelerine katıyor.

► **Sektörün geleceğine dair öngörüleriniz neler?**

Yeni birleşme ve satın almalar olabilir. Biyoteknolojinin artan önemi dikkate alındığında yeni biyoteknoloji şirketleri kurulup faaliyete geçebilir. Öte yandan, sağlık turizminin gelişimine yönelik getirilen teşviklerden bahsedebiliriz. Bu çerçevede, sağlık turizmi gelecek yıllarda daha da gelişme gösterecek ve bu gelişim dolaylı olarak ilaç sektörünün gelişimini de olumlu yönde etkileyecek. Giderek globalleşen ve mobilleşen dünya ile gelişen sağlık turizminin yanı sıra gen teknolojisi, tele-tıp uygulamaları, kişiye göre ilaç-tedavi gibi alanları da kapsamına alan biyoteknoloji, Türkiye'de yeterli ölçüde, etkin, tarafsız ve rasyonel olarak desteklenip teşvik edildiği takdirde, sağlık sektörünün yeni yıldızları arasında yer alacak.

DELOITTE TÜRKİYE SAĞLIK VE İLAÇ ENDÜSTRİSİ LİDERİ GÜLER HÜLYA YILMAZ